

Orientering om Freud.

"/.../jaget , att det inte ens är herre i eget hus.

(Freud, *Orient. i p*, s.235.)

"Drömmen, alla föreställningars upphov."

(Luís de Góngora y Argote,(1561-1627) - i en sonett.)

"Titeln på detta arbete ger en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas."

(Freud. *Drömt.*(1900) , s.7.)

Freuds teorier grundas mycket i begreppet *Det Omedvetna*. För att kunna beskriva detta begrepp, *det Omedvetna*, som Freud använde det, på bästa sätt, behöver jag ge en historisk bakgrund. Eftersom drömmen betydde mycket för Freuds sätt att närma sig det omedvetna, som "kungsväg" till det omedvetna ger jag en kort bakgrund både till hur synen var på *det omedvetna* – ty en sådan fanns - och på *drömmen* under det tidiga 1800-talet och framåt 1900. *Oidipuskomplexet*, samhällskritiken, religionskritiken och diskussionen om den psykoanalytiska biografien lämnas här mindre utrymme, då jag vill se till det mest centrala hos F..

Freuds "väg till det *Omedvetna*" gick via dennes egen (stora) begåvning och upplevelser, via hans kris vid fadern, Jakobs, död, och hans därpå följande treåriga självanalys samt via vad han lärde sig under "frankrikepraktiken", och den stora upptäckten av *den psykologiska förträngningen*, den hysteriska konversionen. Upptäckten av denna innebar att man upptäckte att vad en människa inte visste, det visste hon i själva verket hela tiden. Eller hur man nu väljer att formulera denna sak. Lars Sjögren påpekar i sin bok, *Sigmund Freud, mannen och verket*, att Freud var beroende av romantikernas grundsyn på tillvaron, uppbyggd av antagonistiska motsättningar: "Freud var så beroende av denna dynamiska grundsyn att en av kriserna i hans tänkande uppstod, när han på teoretisk väg tycktes hamna i en driftsteori utan denna polaritet mellan två huvuddrifter." (LS, s.35.).

I huvudsak var Freud *darwinist*. Vad Freud utredde var allt funktioner hos människan, som på ett eller annat sätt gynnade (eller historiskt gynnat) hennes överlevnad som art. Det var F. W. J. Shelling, Fr. Hölderlins, Novalis', J. G. Fichte (J.G.F.s klassiskt idealistiska maxim : "Världen fanns inte, innan jag skapade den.") och G. W. F. Hegels dialektik , som gick igen i tänkandet över natur, filosofi och konst. Även Fr. Schlegels tankar. Romantiken var idémässigt en förlängning av den

platonism/nyplatonism , som under ungrenässansen i Rom , i Florens och vid andra italienska furstehov smugit upp som en kritik mot den påvliga makten, med lärda män som – den numera nästan glömde ...- Plethon , och Pico della Mirandola , för att nämna de mest kraftfulla , och som under sent 1700-tal åter dök upp i ny frisk skepnad. På Schelling löper termer som "urbild", "urscen", "urfader" o.s.v. tillbaka. (Jfr. svensk romantik och Erik Johan Stagnelii "urbild". (jfr. t.ex.: *Amanda, Näcken*, m.fl., se t.ex. Albert Nilsons klassiska *Svensk Romantik*.). Förstavelen "ur-" används för att konstruera en filosofisk förutsättning för idén, jämte begreppet", såväl hos Schelling som hos Sigmund Freud. Schelling påverkade det filosofiska tänkandet under en synnerligen lång tid. Han var otroligt produktiv, och undervisade i filosofi under lång tid. Vi kunde ju också under romantiken se , hur gränserna där mellan konst och vetenskap var praktiskt taget utsuddade, och att ren fantastik (!) pretenderade på vetenskaplig status. I den *magiska idealismen* frodades idéer om kunskap att nå "bortom", genom ett slags "viljans inre liv" (Novalis), ibland uttryckt i de mest fantastiska allegorier : naturen som förstenad trollstav, eller som ett encyclopediskt index över själen; ryktet benämns, här " ett tidens nedslag", och: "vatten, en fuktig flamma"..... (jfr. Volkmann-Schluck, *Novalis magischer Idealismus i Die deutsche Romantik.*).

Schelling – en av den tyska romantikens ledande ideologer - överlevde - liksom lite på sidan av - den chock det innebar för honom att bli "omseglad" av studiekamraten – "den *begreppsstarke*", som man sade - Hegel i ära och ryktbarhet i och med den senares utgivande av *Phänomenologin* 1807. vars oerhörda komplexitet förbluffade hela den intellektuella världen i Mellaneuropa. Hegel blev visserligen aldrig - som myten gör gällande - "statsfilosof - i Preussen. Han var , upptäckte man, inte riktigt pålitlig, ansåg "makten". (jfr. dennes *Philosophie des Rechts.*), men inordnade sig hjälpligt. Schelling var däremot helt ofarlig. Överlevnaden hos Schellings idéer (i egenskap av vagare , men mer inspirerande för fantasin) sträckte sig dock genom hela romantiken inom ett ganska brett kulturellt fält - för att sedan upphöra , medan Hegels inflytande blev (filosofiskt) mer långtgående, rent filosofiskt. Romantiken i Sverige hade en klart mer konservativ prägel än i Tyskland och Frankrike. Jfr. S. Stolpe ss. 8-18.. Stolpe själv tycks (i *Den svenska romantiken*, 1977.) anse att den tyska romantiken kämpade i religionens namn, vilket givetvis är fel. De flesta tyska romantiker var ateister. En utvecklingslära före Darwins byggdes på den efterkantianska idealismens grund. Darwins epokgörande verk utkom 1856, när Freud var tre år. Den jämförande anatomins grundare , Carus , (d. 1889), gav en förutsättning till idéer om en plan , enl. vilken livet utvecklade sig – här var också Lorenz Oken verksam, grundaren av den organologiska utvecklingsläran i Tyskland. Allting, växter och djur, hade enligt Oken uppkommit i ett organiskt "urslem". (Jfr. här Strindbergs spekulationer – om gurkor - , mångsysslaren J.W. von Goethes *Metamorphose der Pflanze*, en bok i jämförande morfologi., G.s vildsinta allegoriska kritik av Isac Newton, efterföljare till K. F. Wolffs *Theoria generationis* (1759).) . Mycket av bilderna, modellerna, stammar här ur den brådmogne Schellings naturfilosofiska avhandlingar från 1797-99. Att försöka förstå ett Helt, genom principen om en naturkrafternas påverkan på varandra , det var Schelling kanske den förste under denna epok att ge sig in på. Schelling hade en *teleologisk* grundsyn. Allt är ändamålsinriktat Schelling : "Naturen är den vardande intelligensen. Det är det omedvetna förnuftet som söker att bli ett Jag." (Naturens väsen innebar – var - en drift, som hade ett mål i sitt eget medvetande!). Livet är bara möjligt, menade Fichte , i kamp och utbyte av kraft, och det individuella (bara möjligt) på motsatta krafter hämmande, bindande och inskränkning. Allt individuellt Vara i naturen är en "övergående bild", menade Schelling, en bild där krafternas växelspel kommit till tillfällig vila, för att därefter åter börja verka. *Naturens väsen* är antagonistiskt motsatta krafter. Allt skeendes grund är *Dualism* och *Polaritet*. Skeendet består av en syntes av antagonistiska element. Här kommer Schelling nära Kants dynamiska naturuppfattning, men skapar en ny mening åt det "dialektik"-begrepp, som hos Kant ännu är mer av klassisk sokratisk karaktär. För Schelling - i denna romantikens filosofi - är naturens väsen *Drift* (*Trieb*) – det, som Freud skulle komma att konsolidera inom *Libido*-begreppet - och *Kraft*, och den fysiska realiteten är sedan en produkt av dessa. Alla drifter och krafter kommer i sin tur ur en *Urdrift*, som har uppdelats i motsatser, för att leva och nå sitt mål. Här handlade det alltså inte om en samling atomers mekaniska rörelser, men om en Urkrafts sammansatta liv.

Andra diktare och tänkare inom romantiken lade till begreppet "*Världsjäl*", som alltså utgör grunden för den implementerade världen. Världssjälen (Jfr. Hegel) är ofta här "*Das Ich*", som vill

komma till medvetet liv, "Jätteanden" (*Der Riesengeist*), som förstenad sliter och drar.... och försöker finna den rätta gestalten och formen , och till slut finner den ... i en dvärg , som " i språket heter människobarn", som plötsligt står - förvånad - inför sig själv..... (se: W. Windelband *Geschichte der Philosophie*, (1922) , ss.244-255.). Man hade i psykologin , t.o.m. före den ovan nämnde Heinroth , i samtiden, hos den viktige G.T. Fechner (1801-87), grundaren av den vetenskapliga psykologin, (som Kafka läste), en syn på det omedvetna som grund till det medvetna livet. (Fechner benämnde också det omedvetna : "en annan plats"). Sådana syntsätt finns bland annat att spåra hos nämnde Carus (1831) och (1846) , och hos Henrik Steffens, (en neutraliserad dansk, av Jena-kretsens män) (och i "Aanden i naturen" av Steffens landsman H. C. Ørsted.), hos Karl Friedrich Burdach, och hos den mest populära av alla : G.H. Schubert genom dennes *Ahnungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens, Geschichte der Seele, Die Sprache des Traumes ,och Symbolik des Traums* (1814). Den moderna icke-experimentella psykologi, som Freud läste i sin utbildning var präglad av två män, förutom den nämnde Gustav Fechner, även J. F. Herbart (d.1841) , vars associationspsykologi dominerade i undervisningen i ämnet. I sin neurolära skulle Freud senare komma att tillämpa Herbarts idéer om associativa begrepps-kedjor – eller mönster av begrepp. En filosof som Schopenhauer hade även ett stort inflytande på hela det senare artonhundratalet. Thomas Mann hävdar i sitt berömda tal till Freud , *Freud und die Zukunft*, år 1936. Se: *Schriften und Reden zur Literatur, Kunst und Philosophie* 2, s. 215.)) :

"Den hemlighetsfulla tanke som Schopenhauer utvecklar i denna, är, kort sagt, att , just som i drömmen vår vilja, utan att veta om det, uppträder såsom ett obevekligt-objektivt öde , allt i denna kommer ur oss själva , och var och en är den hemlige teaterdirektören för sina drömmar - så också i verkligheten, denna stora dröm, såsom ett enda väsen, som viljan själv drömmer med oss alla, kan vårt öde vara en produkt av vårt innersta, vår vilja, och vi föranstaltar alltså själva det, som tycks hända med oss."(TM. s220.)

Mann jämför Freuds begrepp "Es" med Schopenhauers allt styrande "Wille". Man bör också tänka på, att den av Nietzsche beundrade , Schopenhauers "Vilja" var ett slags svar till Imm. Kant på dennes - inom transcendentalfilosofin - motsägelsefulla begrepp , " Das Ding an sich", och på den historiskt oerhört viktiga antydningen om " självmedvetandet", eller "självkännedomen", i inledningen till första upplagan av *Kritik der reinen Vernunft* (1781). Imm. Kant skriver:

"Tidens likgiltighet och skenvetande är en uppfordran till förnuftet, den besvärligaste av alla dess uppgifter, nämligen den att på nytt erövra självkännedomen och inrätta en domstol, för att med dess berättigade anspråk försäkra sig om, emot all grundlös självförhävelse, inte genom maktspråk, utan i enlighet med sina eviga och oföränderliga lagar, att kunna avfärda det (skenvetandet), och denna (domstol) är inte någon annan än den i det rena förnuftet självt." (s.13./A XI) -----

(jfr. i anslutning till detta Hegels företal till *Phänomenologie des Geistes*. 1807, och beskrivningen av filosofins läge i detta.)

Vid sidan av idén om det omedvetnas betydelse fanns hos Freud aningen om, att vägen till det omedvetna låg via drömmen. Också den idén hade rötter bakåt i tiden: Människan fascination över drömmen är tidlös. Reflektionen över drömmen nära nog oändlig. - jfr. den spanske stilbildaren Gongora - , men drömmens plats i och betydelse för litteraturen kan periodvis och i olika kulturella sammanhang skifta.

Drömmen kom för modernismen att betyda något annat än för romantikerna. Mellan romantikerna och det moderna befann sig Flaubert. Vi tänker på Gustave Flaubert , som teoretiserade mycket över skrivandet, och fann skrivandet som livsform . Vi tänker också på Flaubert:" En bok är för mig ett speciellt sätt att leva.", " Allt jag gjorde var, att jag sade sanningen , hur hemsk, grym och naken den än månde vara.", och alla råd han gav till den unge Guy de Maupassant, - som återgäldade det med tacksamhet , delvis genom att tillägna boken *Un vie* till Flaubert. Kafka hyste – som nämnt - en livslång fascination över Flaubert, - på Kafkas skrivbord i

arbetsrummet på *Arbeiter-Unfall-Versicherungs-Anstalt* låg länge Flauberts *L'Education sentimentale* och han beundrade just denna bok stort. Mer än den - i mitt tyckte - mer fulländade *Madame Bovary*. (... med denna senare bok kom Flaubert nästan att bli ett begrepp ...).----- Vi bör – för att förstå tiden - också komma ihåg skalden som Théophile Gautier (1811-1872), mannen som uttalade lösenordet för en hel falang, för dem som kallade sig "parnassen", nämligen: "L'art pour l'art !" - " Enbart formen betyder något : det behövs inga idéer." / (Lanson, s. 966.). Gautier , som dessutom dyrkade sin späda tonårsdotter, som var "bara intellekt", "ren hjärna" som skrev oavlåtligt, och vars verk en roman (en " Salamambo fri från tyngd " enl. Th.G.) publicerades i *Liberté*----- (se : *Bröderna Goncourts Dagbok*, s. 190.). Vi hade de Lisle, Heredia, Verlaine, Mallarmé,-... denne Mallarmé , som dock poängterade skillnaden mellan den nya poesins väsen och drömmen, särskilt med hänsyn till Gautier - Baudelaire och Rimbaud, en krets som i litteratur som i liv rörde sig kring vanvettets och självmordets gränser. Théophile Gautier,(med sin "livsdiktsamling" *Emaux et camées* , - den påbyggdes successivt under G.s hela liv) , som uppträdde som krönikör mot slutet av sitt liv, skrev om denna grupp, och förklarade att det inom denna hade varit modernt att vara blek, glåmig, grön i synen (!) och – om möjligt – "en smula spöklig". Gautier var ursprungligen målare, och umgicks i kretsen kring *le lycanthrope* (vargmänniskan) Pétrus Borel, som tillhörde de "existensiella romantikerna". Borel förkunnade extastiskt: "Kärlek, lärdom, diktning ! Däri ville vi dränka våra eldsjälur, i extas, som i ett hav av ambrosia. Däri ville jag, buren av en förunderlig styrka, skapa en lycka, oförfalskat ren. Vara en större konstnär än Gud!" (P. Nykrog, *Litteraturens världshistoria*, s. 43.)

Denna samling människor, bohèmerna, är utförligt beskrivnen t.ex. av H. Murger i dennes tre böcker , 1848-55.

E.T.A. Hoffmann hade i novellen *Don Juan* skrivit:

" Må drömmen, som du har utkortat än till Människornas förskräckare, än till dess vänlige vägvisare – må han föra min själ till de elyséiska fälten, medan kroppen sover sin blytungna sömn!"

(s.31)

Gerard de Nerval (död 1855), - Théophile Gautiers skolkamrat -, som översatte E.T.A. Hoffman till franska, hade liksom H., en stark passion för *drömmen*:

" Drömmen är ett annat liv i vilket Andarnas värld öppnar sig för oss."

Den mystiska korrespondensen mellan Världen och drömmen. De Nerval uppfattade med omedelbarhet allting *dubbelt*, - i *korrespondenser*, : en romantisk, halvvetenskaplig idé , - så: en blomma en kyss, - de är både reala och symboliska. Dessa författare blev i Frankrike såsom en , visserligen icke identisk , men ändå pendang till de tyska romantiker som "svävade i " den romantiska ironien , som vi berört ovan. I novellen *Aurelia* beskriver de Nerval sin förtvivlan. Han nämner där en plats, *Rue de la Vielle-Lanterne*, - den gamla lanternans gata - nära *Chatelét* (i Paris) , där han skulle komma att en morgon återfinnas död i januari 1855. Vad de Nerval dog av vet man inte. Sammanträffandet är – enl. somliga - inte att negligera.(Det är likt hur den dystre petersburgsdiktaren Michail Lermontov med hjälten *Petschorins* duell "iscensatte" sin egen död (1840) i den hyllade generationsromanen *Vår tids hjälte*.(1841).). Två namn till kan läggas till listan av franska litteratörer med drömmen som tema : Anton Maury och R. A. Scherner. Den förstnämnde skrev *Les sommeilles rêves*,1878

I England höll sig - under förromantiken – emellertid advokaten och skribenten Th. de Quincey länge vid liv vid sin opiepipa: " Dreams are the one great tube through which man communicates with the shadowy. " Thomas de Quincey, (*Confessions of an Opium-Eater*, 1822.) d.v.s. / Drömmar är den enastående tunnel, genom vilken människan upprätthåller kontakten med skuggornas rike. /. I densammes *Suspira de Profundis* ,(/Suckar från djupet/)(1845) kan man läsa:

"Det drömmande organet, i förbindelse med hjärtat, ögat och örat, bildar den magnifika apparat som leder det oändliga till hjärnans kamrar, och kastar dunkla reflexer från evigheter underliggande allt liv på speglarna i den mystiska *camera obscura*, som är det sovande mänskliga sinnet."

Det är här lätt att komma att tänka på Samuel Taylor Coleridge och (historien om) den "fantastiska" dikten *Kubla Khan*. (I Coleridges anteckningsböcker kan man läsa: " In looking at an object of nature I seem rather to be seeking, as it were *asking* for, a symbolic language for something within me that already and forever exists, than observing anything new.") Coleridge ägnas en essä av den "misslyckade juristen" Thomas de Quincey : "Huvudvillkoret för vältalighet ligger i evolutionens nyckel, i lagen om succession." Dessutom skriver han, krasst och koncist : " Opiumbrukare avslutar aldrig någonting" . Enligt C. var dikten *Kubla Kahn* en ren drömproduktion. Fix och färdig när han vaknade..... (Som Stevensons berättelse om *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* var en morgon för R.L.S.- till dennes hustrus förskräckelse.) ----- Coleridges liv var ingen dröm, - beskriven av bl.a. Charles Lamb ser man en människa fullspäckad med – ja överfull av - idéer, och samtidigt – ganska snart - den helt trasige missbrukarens hela person framför sig, (oförmögen att längre skriva) ömkad av sin omgivning, de övriga i *The lake school*. Dröm och *fantastik* - och magi – och verklighetselement kan ibland tyckas vävas ihop i litteratur. Prov på *fantastik* kan vi ju möta hos, Cervantes, Hoffman, Marquéz, Borges (den senare med ett ordentligt "*kafka-komplex*" , skapat tidigt – redan 1919 - : många av Borges berättelser tycks luta åt att söka vara pastischer på Kafka.....) och Stephen King, för att bara nämna några (utan att , bl.a., gå in på hela den väldiga moderna *Fantasy*-genren) - kända - namn. Att Franz Kafka - rent "väsensmässigt" som författare - helt skiljer sig från dessa , skall jag försöka visa. (Med "väsen" menar man ju helt enkelt "karaktär", "art"). Detta är viktigt , eftersom ett likställande (!) av deras tekniker gör att man missar poängen med Kafkas författarskap, på ett enligt vad jag anser , avgörande sätt. (En av centralpunkterna i denna skrift är att söka peka på vari skillnaden ligger.). Vi skall också försöka utreda om Kafka kan sägas vara en del av den riktning, som går under benämningen "absurdism". ("-ism" - begreppen är ju eg. inte så viktiga, men är ett praktiskt redskap i kategoriserings- hänseende. Det är ändå tidvis viktigt att se på, då användningen av dem – *de facto* – starkt kan styra uppmärksamheten.). Vi tänker här både både de filosofiska (Camus , i den rollen) och den konstnärliga (med de geniala Beckett, Aragon, m.fl.). (Vi tar f.ö. upp *modernismbegreppet* i Del II av denna skrift.)

Några biografiska fakta. Sigmund Freud var född 1856 i Böhmen i en stor judisk familj , levde i Wien, och dog i exil 1939 i London. Han var som läkare specialist på hysteri, varom nästan allt han skrev i början egentligen handlar om. Freud: " Det är synd att man inte kan leva på drömtydning." (i brev till W. Fliess 1897). Freud började med att avlägga sin läkarexamen, (1881) och arbetade sedan tillsammans - efter att ha fått ett halvårsstipendium med J. Breuer i Paris, där han kom i kontakt med hysteri och andra tillstånd, och där ett av behandlingsmedlen var hypnos. I staden Nancy i Frankrike botade H. Bernheim patienter (tusentals) med olika symptom, psykosomatiska sjukdomar mm. med suggestion- suggestionshypnos. Freud besökte Nancy-kliniken, och lärde.

Att hypnosen senare skulle komma att uppta Freuds tankar, medvetet o. omedvetet, under hela hans liv, det anande han nog föga.

Hypnosen hade dykt upp i mer "vetenskaplig" form hos A. Mesmer (d.1815). Denne upptäckte att det räckte med suggestion för att – i vissa fall – lindra symptom, samt för att bota vissa psykosomatiska sjukdomar. Mesmer kan sägas vara den förste moderne psykoterapeuten. Hypnosen föll i vanrykte ungefär mellan 1860 -80 men uppstod i Frankrike igen med Liebeault och Bernheim i vad som benämns den "gamla Nancy-skolan". En nyare skola i Nancy bestod bl.a. av doktorerna Coué och Baudouien. Dessa införde bl.a. självsuggestion som metod och införde likaså begreppet "det undermedvetna" i sin teori. I början av 1880-talet skrevs ett flertal publikationer i ämnet hypnos - under det Charcot och Bernheim började använda denna, och *hysteri* ansågs i publikationerna vara ett bevis för just det omedvetnas aktivitet. Dessoir skrev 1890 *Det dubbla jaget*, där denne beskrev ett *övre* och ett *nedre medvetet* , i anslutning till en av Fechner redan etablerad topologi. Charcot demonstrerade patienter med dipsykism (dubbel personlighet) och polypsykism. Ofta var dessa

demonstrationer rena teaterföreställningar, där patienterna, oftast kvinnor, låtsades svimma, eller suggererade sig själva till svimning och annat, för att tillfredsställa sina läkare till vilka de hade knutits känslomässigt. Allt detta kom Freud i nära kontakt med.

Redan under Paristiden började Freud skriva fallbeskrivningar, ibland tillsammans med Breuer. Dessa beskrivningar är mycket välskrivna. (*Studies on hysteria*, 1893). Freud hade också själv – som antytts ovan - i sin ungdom haft både litterära och filosofiska (!) ambitioner.. I samtida wiensk press frågade man sig också, halvt raljant, om Freud nu skulle slå in på författarbanan, eller om denne skulle fortsätta vara läkare. Freud upptäckte, som bekant, som han uttryckte det, att drömmen var "kungsvägen" (ett uttryck från den gamle greken Diogenes d.ä.) till det *Omedvetna*, till "den andra skådeplatsen", (/ "der andere Schauplatz"/). Det tveksamt om det är så lätt att komma åt *det Omedvetna*, som att bara gå drömmens väg ..... Breuers och Freuds pionjär-fall har det gemensamt, att de är exempel på unga kvinnor som botas från hysteri, och de slutar alla lyckligt och väl – efter uppnystande och botande insikt med analytikerns suck :”och jag såg henne aldrig mer.”. Grunden i den psykoanalytiska behandlingen vilar alltså delvis på något bekant, en gammal praxis, - nämligen just den nämnda: *suggestionen*. Man suggererar patienten att berätta, tolka och släppa sin rädsla i en på något sätt framkallad *halvdvala* och till att frigöra sig, genom att efter "självbekännelsen" inse, att den ju faktiskt överlevt sitt trauma el.dyl.. Det ligger alltså något basalt enkelt i grunden till psykoanalysen, något som Freud lärde redan hos Charcot. Det skulle tillkomma element som t.ex. drömtolkning m.m., samt en formalisering i en teori. Vad man trodde sig upptäcka var *hysterins natur*. Det hysteriska symptomet kom man fram till hade skapats genom en omvandling (konversion) . Upptäckten av den hysteriska konversionen var onekligen betydelsefull, ty här kunde man koppla t.ex. ett bortträngt minne till det hysteriska symptomet, och när man – med en dektektivisk list – lyckats locka fram minnet, så försvann symptomet, och hysterin själv, som beskrivits ovan .

Övergripande kan först sägas: Psykoanalysen växte småningom fram 1.) ur Freuds praxis (praktik) med att bota hysteri (psykosomatiskt lidande, ångest, tvångstankar mm.), samt 2.) ur Freuds egen självanalys. Psykoanalysen är en lära = metod. Freud önskade själv kalla det en vetenskap. Men den uppfyller icke kriterierna för en sådan. Dess påståenden kan icke vetenskapligt verifieras. Man kan inte utföra kontrollerade försök/studier som kan verifiera/falsifiera teorins praktik. Det finns ingen vetenskapsteori i botten. Denna "lära" – idébyggnad - har många delar. I grunden är det en terapeutisk metod och kring denna metod har så bildats teorier, och i metoden ingår det viktiga drömtolkningsarbetet, som en del att komma åt patientens förflutna. Psykoanalysen är *logocentrisk*: den fixerar på vad patienten säger, och tolkar detta. Här spelar analytikerns förmåga, och inställning en avgörande roll, och denna roll är icke klart fixerad. För att tolka byggde Freud - i upptäckariver - en drömtolkningslära, innehållande en tolkningsmetod och en symbolteori, samt en teori om det mänskliga psyket. Man har också byggt en praktiskt-analytisk metod, som innebär analytistimmen på divanen, "fritt associerande", berättande av drömmar, minnen, fantasier o.s.v..

Freud levde i Wien i – som man brukar säga ...- en "häxkittel av idéer" och i en stämning av uppsluppen naivitet, en stämning av undertryckt sexualitet hos den skenbart trygga borgerligheten, denna borgerlighet, vars icke-judiska del gav uttryck för sin antisemitism med ... en vit nejlika väl synlig i knapphålet - som "hemligt" (d.ä, flagrant uppenbart) tecken -, (enbart denna (!) nejlikas historia skulle förtjäna en hel bok ...) men för övrigt icke bekymrade sig .... Detta har alltihop betydelse. Likaså att Freud både var jude och läkare. Judiskheten var närvarande, i hemmet och i samhället. I det mer lugna Berlin kunde dock läkaren/psykoterapeuten/romanförfattaren m.m. Georg Groddeck, (1866-1934), vars far (en läkare) tidigt lärt upp honom till en läkare med brett humanistiskt ethos och pathos...., komma upp med idéer som liknade Freuds,- eller tvärtom. Groddeck sände Freud några artiklar, stödde honom livet igenom, och lånade ut en term från sin bok : *Das Es, Psychoanalytische Briefe an eine Freundin*, (1926), "das Es", *Detet*, till Freuds andra topik,

jfr. nedan - utan att Freud speciellt behövde be om lov. G. Groddeck själv skrev ett flertal artiklar och böcker i psykoterapi, *Der Symbolisierungszwang*, (/Tvånget att använda symboler/) (i den betydelsefulla tidskriften *Imago*, 1922), - med bl.a. en inspirerande tolkning av Törnrosasagan, och *Der Sinn der Krankheit* (1925). G. skrev likaså en redogörelse för sin korrespondens med Freud. År 1901 (!) annonserade H. Bergson att den "övergripande uppgiften" för Det nya seklet skulle komma att bli "att arbeta i Andens undre värld", "att utforska det omedvetna". (jfr. Höffdings *Henri Bergson's filosofi*. (1914), *Dadaismen*, (med Hugo Ball, Tristan Tzara och andra) men också den i detta sammanhang än mer betydelsefulla *surrealismen*, (jfr. Caillois.) vars banerförare, den franske läkaren och poeten m.m. André Breton, skulle utge ett flertal manifest, tidskrifter och annat, under nära ett halvt sekel, på jakt efter olika sätt att med hjälp av det "undermedvetna" – revolutionärt... - skapa en bättre och från materialismen frigjord människa. ----- Amerikanen W. James (skaparen av uttrycket: "stream of consciousness") menade att upptäckten av det omedvetna var den största upptäckten inom psykologin under hans levnad. En lista över entusiastiska tidiga "freudianer" kan göras mycket lång. Tilläggas kan här att Freud fick ägna enormt mycket av sin tid och kraft att ta avstånd från föregivna efterföljare, som han inte betraktade som seriösa.

Man kan, med Calvin Hall, kalla Sigmund Freud för en social och humanitär filosof (jfr. C. Hall, *Freuds psykologi*, s.19.), även om han inte alls var filantropiskt lagd, men besatt av forskariver - och se honom i ljuset av en humanistiskt nykter tradition härstammande främst från Goethe.

Angående Freuds egen inställning till filosofin kan tilläggas, att han sent i livet lär ha yttrat: "Jag nekade mig studiet av Nietzsche trots, eller egentligen på grund av, att det blev uppenbart för mig, att jag där skulle finna insikter, som var mycket lika psykoanalysens." (L. Donn, *Freud & Jung, vänskapen som brast*, s. 60.f.). Nietzsche och dennes idéer skulle komma förfölja Freud livet ut, mycket som något av en ... ond dröm. (Viktigt här, är att tänka på Nietzsche såsom en kreativ skeptiker, en tvivlare. Som Ernst von Aster påpekat, i sin *Die Philosophie der Gegenwart* (1935), s.261., tillhör inte O. Spengler skeptikernas (Nietzsches) skara: Spengler predikar undergången, inte bara i sitt *Magnum Opus: Der Untergang des Abendlandes*, I-II, men även i (uppföljaren) *Mensch und Technik*, medan Nietzsche har en attityd att ständigt på nytt ställa i fråga, för att ... ta sig vidare. En konstruktiv nihilism.). Det är dock inte en total undergång det rör sig om hos Spengler, vilket ryktet kan få en att tro: boken behandlar en kulturs sönderfall (och är kanske återupptagen av Adorno, bl.a. i dennes *Ästhetische Theorie*, i denna betydelse.....). Dessutom förklarar privatdocenten Spengler tydligt i sin bok, att denna är tänkt som ett medium för läsaren att själv söka en sanning *igenom* boken. (Jfr. A. Ahlberg.)

"Den som är ut och är in, dag och natt ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal /.../. Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv? - /.../.; det ligger någonting helt godtyckligt i detta, att han här inte såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han inte här grävde djupare utan lade ifrån sig spaden - det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask."

(Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse*, afor. No. 289.)

Det blev dock snart ett brott och en kantring av den filosofiska, litterära, psykoanalytiska och naturvetenskapliga utvecklingen i och med det första världskrigets utbrott 1914. Den intellektuella glädjen var icke längre av samma slag. (Se bl.a. Svante Nordins idéhistoriska *Filosofernas krig*, - koncentrerad kring Ludwig Wittgenstein.). Inget var detsamma. Europa skulle sedan - som bekant - icke längre vara sig likt. De psykoterapeutiska rörelserna kom i skuggan av - och ibland i konfrontation med - de politiska stämningarna, den ekonomiska och sociala utvecklingen. (Börskrasch, socialism och fascism.). Många intellektuella centra splittrades och idéer omvandlades, ställdes i nytt ljus - och många nya mörka kom ur dess mörker. Att skriva denna tids andliga historia är givetvis svårt (jfr. Oswald Spengler), milt sagt. Man drunknar lätt i alla historikers skildringar, eller i berättelser med grunden i denna tid, och även om man söker efter dem som lät sig genomströmmas av historien under denna tid ända in i ryggmärgen för att omvandla sin erfarenhet till diktverk, - och finner några, så kan man ändå förtvivla inför det att själv nå den "historiska

sanningen": historikerna – och sociologerna - skymmer sikten med abstraktioner och egendomliga – ofta intuitiva .... - kategoriseringar, berättarna med konkretioner, sällsamma öden och personliga tonfall. Så är det ju så , att vi , när vi får fakta ropar efter myten (konsten), och när vi får myten (konsten) ... ropar efter fakta. (Det vimlar av bilder där moderniteten söker "beskriva sig själv". Jfr. t.ex. Minzmans biografi över Max Weber.).

Merparten – och detta är väsentligt för mig att framhålla - av vad som här ges såsom en bakgrund till Freud är ju sådant material – av skiftande art - som direkt eller indirekt även inverkade på Franz Kafka och dennes författarskap, även utan vägen via Freud. Delvis därför det relativt extensiva i framställningen här. Ja, det vimlade av influenser bl.a. för den som ville befästa existensen av ett omedvetet. (Eller – för den övertygade – att utveckla sin bild av det.). Den mångsidige och beläste Hugo von Hofmannstahls *Märchen der 672. Nacht* (1895) var påverkade av Andrians *Garten der Erkenntnis*, utkommen samma år. Paul Hervieu i Frankrike skrev 1887 den märkliga romanen *L'inconnu*, (*Den okände*), där författaren, en läkare, sätter begreppet vansinne ifråga. Och långt innan dess hade bröderna Goncourt skrivit den stora romanen *Germaine Lacerteux* (1864), om ett fall av "hysteri".

Émile Zola – den produktive - intog här en sär/mellanställning. Denne var mycket beundrad av Freud. Zolas realism var strikt, men den sträckte sig ju ändå in på områden, där psykopatologin var närvarande. Ofta är Zola övertydlig i dessa sammanhang, och man får en känsla av en slags övertydlig parallellitet mellan den framställda handlingen i verket och den bakomliggande tanken / analysen/ budskapet.(*Thérèse Raquin*, *Sylvestre Bonnards brott*.). I romanen *Doktor Pascal* figurerade ärftlighetsläran med den genialiske läkaren, som sökte bota tbc med malen fårhjärna, och grunnade över , om man möjligen kunde bota dårskap och dumhet med ... samma injektioner. En hel svit av romaner - inkluderande *Nana* och *Doktor Pascal* kartlägger medlemmarna i släkten *Rougon Macquart's* "ärftliga dispositioner" . *M. le Doktor Pascal* själv överordnar - som läkare - forskningen över botandet av sina patienter.(Liksom Freud gjorde.) Han sätter likaså forskningen, som är en forskning med hans egen släkt som material, över det att leva. Han betraktar sig själv som en "inneitet", (*M. Le Docteur Pascals* egna begrepp), såsom en i släkten, som undgått att ärva några drag alls från sina förfäder, - som en människa , som evolutionen har hoppat över. Freud läste Zola, och höll även ett föredrag (som jag inte själv hittat, om det nu alls finns kvar ...) om denne i Wien. Man kan nog om Zola säga att hans realism är föregivet kylig, exakt och objektiv, medan den har en implicit sentimentalitet - är starkt tendentiös. Det tycks inte som om Freud, olikt till ex. M. Harden, insåg, att Émile Zolas storhet förmodligen låg i beskrivningen av *massan*, och i de dynamiska krafterna bakom (!) människorna, och mindre i sysslandet med beskrivningen och analysen av den enskilda individen. (Jfr. Bernard, s. 166.). Jag menar att människorna hos Zola behandlas schematiskt, och att det är det, att söka efter schematiken, och dess ursprung i samhällets och vetenskapens strukturer, (i enlighet med vad Michel Foucaults vision för undersökande var.) , - med dess tillgångar och brister - som är det viktiga. Så kan man hos Zola spåra en sociolog (före termens existens) , en föregångare till Émile Durkheim, sociologins erkände fader, den förste som , tack vare sin bok om självmordet, kom att kunna inrätta & inneha en professur i detta ämne vid Sorbonne. Zolas gestalter tycks dock (i motsats t.ex. till vissa av Balzacs) såsom karikatyrer av idéer om människor.(- s.a.s. förhandscensurerade för att passa till idén om individen, eller denna idéns aktualitet.). Viktiga upplysningar beträffande psykoanalysen och tidsandan ger också Gerhard Kurz i *Der junge Kafka*, och G. Brandell, *Freud och hans tid* , *Wain's Freud's answer*, samt Janik/Toulmins nämnda *Wittgensteins Vienna*, i vilken bok den länge i Wien arbetande Theodor Herzl, (1860-1904), (han var följetongsredaktör på stadens största tidning) den moderna sionismens grundare, framstår som viktig i Dreyfus-processens, Wiens borgmästares och den wienska antisemitismens skugga . Märk även Stefan Zweigs *Världen av i går* (1942) : o. Peter Gays båda böcker , den om Freud, och den om just Schnitzler och den europeiska borgerligheten. Bland de mest intressanta, begåvade och mångsidiga av dessa författare är Arthur Schnitzler extraordinär. Denne Wien-läkare skulle inte bara förvåna Freud - och de övriga litterata wienarna (och pragborna), bland annat med sina romaner och noveller, men också i sin psykologiska surrealism. Han genom gick som författare flera faser, och hans manus visade sig dessutom oftast så "filmiska", så att man rakt av kunde göra filmer av dem. Han står - vid sidan av Musil och Kafka ut, som den viktigaste författaren inom den tyskspråkiga

litteraturen vid denna tid. (Jfr. Alker, s.165ff.). Schnitzler: "Alla mina noveller är diagnoser." Schnitzlers produktion omfattar mängder med noveller,- t.ex. *Traumnovelle* (Filmatiserad som *Eyes wide shut* av Stanley Kubrick, 1999.),pjäser och romaner. Freud 1922:

"Jag tror jag har undvikit Er på grund av en slags fruktan för, att möta en dubbelgångare. Inte så att jag lätt identifierar mig med andra, eller att jag glömmet skillnaden i talang som skiljer mig från Er, men närhelst jag, men var gång som jag djupt absorberas av Era vackra skapelser, så tycker jag mig alltid finna - under den poetiska ytan – de antaganden, intressen och slutsatser som jag känner igen som mina egna .. och allt detta berör mig med en egenartad känsla av närhet. Jag har omformat det som Ni vet genom intuition, eller rättare :genom noggrann självobservation , allt det, som jag har upptäckt genom outtröttligt arbete med andra människor." (Brev till Arthur Schnitzler på dennes 60-årsdag från Sigm. Freud , 1922.)

I ett brev till Felice Bauer - efter det Kafka fullbordat novellerna *Domen* och *Förvandlingen*, skrev han irriterat om Schnitzler, (jfr. ovan) som var uppskattad av Felice Bauer. Felice läste mycket , var allmänt bildningstörstig och gick ofta på teatern i Berlin, där hon dåförtiden bodde :

" Ty jag tycker inte om Schnitzler, och har knappt någon respekt för honom alls."/)(FK, Br.II,s. 91.). Kafka kände till många av Schnitzlers dramer.

Med den otrolige Karl Kraus (1874-1936) – sällan föds en så begåvad litteratör (*écrivain*) till världen .....- hade Freud tidigt en viss kontakt. I ett brev till Kraus 1906 skriver Freud :

" Den delvisa överensstämmelsen mellan åskådningar och strävanden hos er och mig är väl orsaken till att jag upprepade gånger finner mitt namn i *Die Fackel*."

Freud skulle senare bli rejält hudflängd i *Die Fackel* . Samtidigt kan man vid läsningen av diverse brev och annat inte undgå intrycket att de båda respekterade varandra.

Vad som uppenbaras i det sena 1800-talets filosofi och litteratur är – ju – en misstanke (!) om ofantliga dolda själsliga djup. Som nu med Freud tycks mer åtkomliga. Vad som inte framkommer så tydligt i den bakgrundsteckning – som mest koncentrerar sig på driftselementets behandling inom filosofin , är det element , som kom att bli så betydande i Freuds psykoanalys: det symboliska. Romantiken hade knutit till sig folktrons symboler och riter , ibland förbundna med ytterligare skikt av symboler och föreställningar , tankar om skydd och om öde , samt förvandlingsmyter och sagor om förvandlingar, symboler i vardagsliv och kult o.s.v. Dessa element har alltid funnits med i mänsklig kultur, ansetts som något naturligt. Ofta har det synt så naturligt (och naivt) att man inte brytt sig om det. Sådana enkla bilder , som man inte fäst större avseende vid, kom nu att genom Freud bli synliga på ett annat sätt. Viktig kom bröderna Grimms verksamhet att bli för Freud, men också den judiska traditionen, där det flödade av sägner – och vitsar och talesätt med betydelsebärande element. Man kunde se dessa element flyta över i något annat, betyda något mer än vad man först trodde, och ana att dessa element redan fanns i den symbolskapande process som Freud (och samtidigt Groddeck...) upptäckte. Att det fanns en semiotiska mellanlagringsprocess i det mänskliga psyket. Man hade aldrig tidigare inom vetenskapen förstått det ändamålsenliga i den typ av försvarsmekanism, som Freud kom att upptäcka och dissekera: den, att en människa omöjligt medvetet kunde ta åt sig all information från sina sinnen, behandla allting som hände henne, men ändå ; men det vore också ett ovanligt dumt slöseri med information , om *evolutionen* bestämt sig för, att människan för alltid skulle kasta bort den information, som hon för tillfället inte tålde. Det blev ju som att kasta bort ett stycke av historien, - den del som just nu inte passade. Så fann Freud, i sina studier av driftens förvandlingar, förträngningen, omvandlingen (och förvrängningen) och symbolskapandet såsom det geniala i det mänskliga psyket, och såg en möjlighet att se efter hur denna informationsfördelning och dessa skyddsvärn var sammankopplade.

Freud sökte alltid – i hela sitt liv - hålla filosofin på en armlängds avstånd från sig. År 1915-17 kunde Freud i sina föreläsningar (*Vorlesungen zur Einföhrung in die Psychoanalyse, Gesamm.Werke, Band. XI.- Orientering i psykoanalys , 1940.*) tala om "de tre kränkningar som den

naiva egenkärleken hos mänskligheten fått utstå” : först kommer Nikolaus Copernikus och påstår att jorden inte är universums centrum, sedan Charles Darwin med omvärderingen av människa och *Bibel*, och nu kommer den moderna psykologiska forskningen, menade Freud, ”som vill påvisa för jaget, att det inte ens är herre i eget hus, utan måste hålla till godo med torftiga underrättelser om vad som omedvetet försiggår i dess själsliv.”, (*OiP.* s.235.) ! ----- . Freud befattade sig inte nämnvärt med Nietzsche. Lars Sjögren:

*”Föraktet för ”filosoferna” genomsyrar hans skrifter. Nietzsche visade han respekt för genom att inte läsa honom . Freud förstod att han hade att göra med en tänkare som på intuitiv väg kommit fram till tankegångar som liknade hans egna, och han ville inte påverkas. Det var en subtil provokation från Otto Ranks sida, när han på Freuds sjuttioårsdag skänkte honom Nietzsches samlade verk (i praktbandsutgåva). Detta var mitt i den uppblommande motsättningen dem emellan kring idén om födelsetraumat som bas för all ångest. Freud ställde undan skinnbanden med repliken , att de var alldeles för påkostade.!” (*LS*, s.262.) .*

Det där med ”föraktet” tror man dock i allmänhet dock inte på. (Det motsäges helt enkelt av andra yttranden från honom.) . Man kan blott ana vad t.ex. en passus som följande kunde – och ännu kan - ställa till, inte bara för Freud, men för varje tänkande människa:

”Den som är ut och är in, dag och natt, ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal och tvister; den, som i sin håla – det kan vara en labyrint, men också en guldgruva – blivit en skattgrävare eller skattväktare och drake: hans begrepp ligger till sist i en besynnerlig halv dager, en doft av källare och grav, någonting avvisande och föga hemtrevligt fläktar kyligt mot varje förbipasserande. Enstöringen tror inte, att en filosof nånsin – förutsatt att filosof alltid först var en enstöring – har uttryckt sina egentliga och definitiva åsikter i böckerna. Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv ? – Ja, det kommer han att tvivla på, att en filosof överhuvudtaget kan ha några ”definitiva och egentliga ” åsikter. Ligger det inte under varje håla en ännu djupare håla ... en avgrund bakom varje grundläggande skäl ... Varje filosofi är en förgrundsfilosofi – det är enstöringens åsikt : det ligger någonting rent godtyckligt i detta att han stannade upp just här, såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han här inte grävde djupare, utan lade ifrån sig spaden – det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask.”

(ur Nietzsches *Jenseits von Gut und Böse*, (1885) / Bortom gott och ont/, afor. n:o, 289. N.s bok har undertiteln *Vorspiel einer Philosophie der Zukunft* / Förspel till en framtidens filosofi ./.)

Den gamla tiden med dess koncentration till familjeenheten, och till en religion som var inriktad på att lova ett lyckligt efterliv, var vid Freuds uppträdande på författarscenen borta. Känslan i tiden av gudsfrånvaro underströks redan av Heinrich Heine.

”Slutsatsen” drogs så dels av Nietzsche, dels av existentialisterna:

Sartre:

” Då inemot 1880-talet några franska lärde gjorde ett försök att skapa en icke-religiös moral, sade de ungefär så här : Gud är en kostsam och onödig hypotes, därför gör vi oss av med den, men för att det skall finnas en moral, ett samhälle, en civiliserad värld, är det i alla fall nödvändigt att visa värden respekteras och betraktas som givna a priori: det måste vara en plikt a priori att vara hederlig, att inte ljuga, att inte slå sin hustru, att sätta barn till världen o.s.v. Med en liten ansträngning skall vi då kunna visa att dessa värden trots all existerar inskrivna i en fattbar himmel, även om Gud för övrigt inte existerar. Det vill med andra ord saga – och det tror jag är utmärkande för inställningen hos all s.k. radikalism i Frankrike – att ingenting skall behöva ändras för att Gud inte existerar. Vi kommer att återfinna precis samma normer i fråga om hederlighet, framåtskridande, humanism etc. och Gud har bara blivit en föråldrad hypotes som självdör i lugn och ro.”

(J.-P. Sartre , i: *Existentialismen är en humanism*, ss. 34.f. (1964).

Psykoanalysen har ofta beskrivits som en metod att frigöra människan. En förändring hos patienten har sökts. (Ofta en frihet från, som har gett möjlighet till en frihet att/till. Positiv/negativ frihet. jfr. Kierkegaard, Isaiah Berlin o. A. Ehnmark.). Den frigörande kraft, som man då sökte påvisa, med viss framgång, hade alltså tidigare nästan uteslutande reserverats religionen, - och tidvis magin. Psykoanalysen söker en sanning bortom - eller i - det hysteriska symptomet. (Detta symptom tolkas. Ofta när vi talar om "sanning" i psykoanalysen, så är det metaforiskt, ung. som i *Bibeln*.)

Vi har hos Freud en människobild som är byggd på föreställningen om drifternas och sexualitetens – *libidons* - avgörande inflytande för individen. Psykoanalysen är grundad på hypotesen om det enhetliga *Jaget*, samt den hämmande barndomen, och frigörelse genom att minnas. Det är alltså en bakåtblickande syn (arché-o-logi). Freud bör placeras i en realistisk och tragisk tradition på människan, menar J. Lacan (1901-1981) : Jag är vad jag har varit, eller - jag är vad jag inte har varit ..., eller jag skall bli , vad jag inte har varit....

Freud uppställer modeller, av Jaget, i *topiker*. Som typexempel på en själstopik ur historien kan man ta *Atenarens* resonemang i Platons *Faidros*, om själen som tredelad : hästen, ekipage, "körsven", Platon *Saml.verk* .V. 2. 249 ff. Freud använder i sin andra topik bilden körsven hästar om relationen *Ego-Id*. Det bakåtblickande, arkeologiska, som framträder i F.s teori, är inte lika starkt i t.ex. P. Janets eller C.G. Jung psykologier. Dessa är mer målorienterade/framåtblickande. Jämföras med dessa kan här Poul Bjerre i Sverige. *Hur själen läkes* m.fl. . Hela det psykoanalytiska projektet tycktes många av 1900-talets radikaler som ett konservativt projekt. Det sökte – enl. dem – inte de materiella grundvalarna för den moderna människans situation. Jfr. filosofen Georg Lukács och sociologen Max Weber . MW:

" Freuds idéer kan komma att bli en tolkningsresurs för en hel serie kulturella fenomen, särskilt inom religionens och sedernas historia ... Förutsättningen är en kasuistik av en utsträckning och med en säkerhet som idag saknas, i motsats till vad som påstås (fast en sådan kan komma inom ett två eller tre årtionden) : man behöver bara se efter hur mycket Freud ändrat på ett årtionde, och hur skrämmande litet, trots allt, hans material är, vilket är förståeligt och ingen förebråelse alls./.../."

(E. Baumgarten, ss. 644 f.).

(ii) Det freudianska Omedvetna.

Freud söker i de två topikerna bygga bilder av det *Mänskliga Psyket*. *Driften*, (*Das Trieb*) *libidon* , är i centrum för Freuds teoretiska tanke. (Mycket sällan talar F. om instinkt.(*Instinkt*.)) .Enligt denna tanke är *libidon* en energikälla som har fortplantningen såsom mål. Den sig alla möjliga uttryck och former som i det mänskliga psyket (liksom i kulturen). (*Libidon* nämns även av Freud i sammanställningen "jaglibido" (*ego libido*) som yttrar sig i narcissism, och är en "låst" libido. (Dödsdriften. *Thanatos* – en sen tanke hos F. - har en betydligt svagare position i det teoretiska bygget.) .För libidobegreppet har Freud fått mycket kritik då detta begrepp (om sexualdriften som den "grundläggande") har visat sig sakna bestämda gränser, vara diffust.

I Freuds s.k. *första topik*, - den som är skisserad redan 1900 i *Drömtydning* – (den är först i kronologisk mening : den formulerades före den andra.....) finnes avgörande distinktioner gjord gällande *det Omedvetna*. F. delar upp det *Omedvetna* i två slag, : Det *Omv*, som vi aldrig når kontakt med, och det *Fmv* (*Fmv* = det Förmedvetna) som vi kan – lätt - nå kontakt med. (jfr. K. Marc-Wogau.

Freuds psykoanalys (1967).). Freud finner också att det *Omedvetna* har samma *realitet* som det *Medvetna*. Här – i frågan om realiteten - beträder Freud filosofins (enkannerligen : epistemologins, mer precist: ontologins) mark. Det är här man ställer sig den besvärliga frågan , om hur det kan komma sig att *det Omedvetna* skulle erbjuda större svårigheter att bestämma kunskapsmässigt än *det Medvetna* ! ? . Det *Medvetnas* ontologi tycks knutet till diskussionen inledd av Descartes på 1600-talet, med bl.a. dennes *cogito*. Men nu tillförs ett ytterligare , dunkelt, element. (Dess idéhistoriska parallell är redan skisserad.). Vi kan här inte gå in på den filosofiska diskussionen om Freud av utrymmesskäl. Freud inser att människan är medveten om ganska lite. Centrum av studiet bör se till orsakerna till det som hämmar människan till att vara så medveten och fri (och psykiskt frisk) som hon kan vara. Freuds teorier är alltid centrerade kring driftbegreppet och de berör driftens anpassningar, hämningar och förvandlingar.

Begreppet *förmedvetet* (*Fmv*) använder Freud för att beteckna det , som vi för tillfället inte är medvetna om, men som vi kan väckas till medvetande om, om vi bara riktar vår uppmärksamhet mot dess innehåll. (Saker vi vet om.). *Omedvetna* psykiska innehåll är vi (alltså) inte medvetna om , och vi kan inte nå fram till dem utan speciella tekniker, t.ex. psykoanalys. (Specialfall : drömtydning.) . Freud underströk, när han beskrev sina topiker, att dessa inte skulle uppfattas topiskt, d.v.s. man skulle inte tänka topiskt, tänka sig "platser" för det *Omedvetna*, eller se något som liggande över eller under. Det som hålls omedvetet hålls omedvetet av censuren. *Censorn*, eller censuren, är en idé/tanke som uppkommer hos Freud redan 1897, och då talar han om den i termer av tidningscensur, rysk (i tzarrysland !) sådan, (i brev till Wilhelm Fliess.):

"Har du nån gång läst en utländsk tidning som passerat den ryska censuren ? Ord, hela delar av satser och satser överstrykna med svart, så att resten blir obegripligt."

Censorn, censuren, beskrivs i *Traumdeutung* som "ett selektivt staket". Men vem sätter upp staketet, vem selektar ? (Enl. Laplanche/Pontalis : är det : Jaget.). Censuren finns i den första topiken på två plan, mellan det *Omedvetna* och det *Förmedvetna* och mellan det *Förmedvetna* och det *Medvetna*. I den andra topiken (metapsykologin) är censuren mer förbunden med föreställningen om en avvärjningsmekanism. Freud talar om en väktare , " en mer eller mindre skarpsinnig väktare av sin tjänsteställning , en censor."(SF, G.W. XI, 305-306.) mellan hall (/ Vorzimmer /) och salong . *Censuren* tillskrivs senare *Överjagets* verksamhet, och sättes av Freud - åtminstone vad gäller dröm-förvanskningen (*Die Entstellung*) - 1938 i Jagets "tjänst". (*Abriss der Psychoanalyse*. Kap. IV.).Det tycks inte som det fullkomligt ogripbara i själva "väsendet", eller det ogripbara i dess till synes självständiga "existens" hos *Censorn*, eller censuren, skulle nämnvärt ha oroat eller stört Freud i hans bygge av modeller för det mänskliga psyket. Han konstaterar att man "icke är herre i eget hus", men vad är det då för en "mer eller mindre vaksam" varelse, som är den verkliga och – enväldige ? - Herren ? Vagheten är – metodiskt & filosofiskt - uppenbar. Men det döljer sig/uppenbar sig kanske ändå en rimlighet i (bakom) den. Vi är ju här nära kärnan i hela idékomplexet.

Vi kan rentav se på Freud och på hans psykologi så här:

Censuren ÄR det Omedvetna, och att *censuren* är det nödvändiga försvar – som ingår i den grupp försvarsmekanismer som människan har. Och censuren, - *Censorn* - kan ju betraktas som ett försvar med ontogenetisk och fylogenetisk bakgrund, som är till för att skydda individen, och att vi utan *censuren* inte skulle klara oss, och att den är av automatisk (neurologisk) natur, och att den ibland kan - av slumpen (?) - ha överutvecklats ..., så att den är hämmande och behöver - genom diverse metoder - lättas på, för att individen skall bli kapabel att styra mer över sitt liv. Men är nu ändå inte det *Omedvetna* större, mer, än *Censorn*? Frigörelse och psykoterapi syftar till att undanröja vad *Censorn* överdrivet blockerat.

Att den ontologiska - vara-frågan - frågan om *det Omedvetnas* sätt att vara - är meningslös, analogt med hur vilken Georg Groddeck avfärdar frågan om vad detta *Det* (*Es*) är , som "lever livet" i

oss.: " Det vet vi inte." (*Über das Es* (1925) ; jfr. *The meaning of Illness.* (1925).och *Der Seelensucher.*(1925).). Ett slag av *ontologisk* freud-syn bleve, att utveckla en slags motsvarighet till en *demonologi*, (!) som t.ex. historieprofessorn Joseph Görres' i hans *Christliche Mystik*, (1845) , där denne i 4de bandet utvecklar en sådan. Görres bok var vida spridd i akademiska kretsar. Ty *Censorn* skulle i så fall kanske vara något annat än helt inommänsklig del, - han bleve i en alternativ ontologi en självständig aktör, kanske i förbund med någon yttre kraft, som demonerna (en gång) antogs vara. *Censorn* skulle vara en självständig demon ! Vi är besatta av *Censorn*. (Det finns s.a.s. egentligen inget i Freuds teori som utesluter detta.). Det problematiska med *Censorn* kan här icke nog understrykas.

Vägen till byggandet av begreppet "*Censor*" gick ju för Freud via dels studiet av hysterin dels studiet av drömmen. Begreppet "censur" och *Censor* härrör från den period i Freuds forskning, som var koncentrerad kring hysteri och traumatiska upplevelser, där han kunde konstatera en borträngnings-mekanism, som psyket använde sig av, när den icke kunde klara av det omedelbara trycket av en upplevelse. Ett fenomen kring detta "censorskap", som snart också stod klart var, att det icke bara förträngde just den aktuella händelsen, känslan, källan, men också allt ikring, som kunde associera till denna. *Censorn* kunde alltså ha s.a.s. "förbannat" ett helt område, ja , låta en hel tidsrymd försvinna in i en sfär av glömska. *Jaget* är - alltså - icke "herre i eget hus". (Freud). När man tar upp detta problem , d.v.s.: "icke herre i eget hus", så saknas ibland förståelse för vidden av vad det är fråga om. Om jag menar, att problemet är, att *Censorn* , enligt Freuds teori, rimligen då innehar ett utvecklat *Medvetande* (uti det *Omedvetna* , vars kärna denne utgör ...), och ofelbart (!) alltid och allestädes (allvetande) syns veta vad jag tål och icke tål, står ut med att veta/komma ihåg o.s.v., så hänvisar många enbart till att: "detta är det *Omedvetnas* funktion".

Att vi, var och en, hur *omdömeslösa* och *begränsade* vi än är i vårt *medvetna* liv, med vilken undermålig utbildning vi än har , och med vilka erfarenheter som helst i bagaget, ändå nånstans skulle besitta ett "*Mastermind*" som i alla lägen är superkapabelt i avseendet att sortera vad vi bör vara *medvetna* om, det är för alla ett av de märkligaste teoretiska konstruktioner som nånsin slagit sig fram. Det är ett stort under, att denna konstruktion, om det formuleras som jag just gjort, alls kunnat uppträda i "vetenskaplig dräkt". Ty, om det nu *INTE* skulle röra sig om ett inre *Mastermind*, - ett allvetande, ofelbart intellekt, (hos var och en människa) vad är det då ?? (Och betänk den rent teoretiska svårigheten med att tala om ett sådant *Mastermind*, svårigheten som liknar den med det kantianska förnuftsbegreppet, i *Kritik der reinen Vernunft* , (*das Vernunft*) - *Förnuftet* som "det transcendentala *Jaget*" ledande *Förståndet* (*Der Verstand*) ...) ---- Vad har vi för alternativt till en beskrivning av, och en förklaring till *censorn* ? --- Kan man tänka sig ett fylogenetiskt perspektiv på *Censorn*: ett långsamt uppbyggande - *genom evolutionen* - av en skyddsmekanism som påminner om reflexer, som gripreflex och annat ? Eller är det ett "överbelastningsskydd" / spänningsskydd / av mer neurofysiologisk art ? Eller något annat? Eller en kombination av flera "system"? (Man kan avgjort *INTE* jämföra förhållandet mellan "*Jaget*" och *Censorn* med något Hegelskt *Självmedvetande*, något "an und für sich" i förhållande till ett "*Själv*" (/ *Selbst* /) , där något *medvetande* som samtidigt (!) är kvar i *medvetandet* som det blir iakttaget (objekt) för detsamma.)

Vi har ett närbesläktat problem i "infallets problem". *Varför* får vi då och då ett infall, som i vissa fall är ytterst lämpligt för oss, - ofta är infallet styrt av begäret, - i andra fall rent av helt livsfarligt, eller i alla fall något som ställer en situation på ända ? ----- Och "vad får man allt ifrån?". Det är alltså som om vi hade ett "extra *medvetande*" (!!!!) , (som ibland vet bättre, ibland "genant" sämre, men som tycks "styra oss" ...) - och det är också , som om vi skulle både stå oss slätt utan det och ha tråkigt utan det. Men det skulle få en mängd egenartade följder, ja det skulle vara letalt , om vi var *MEDVETNA OM ALLT, PÅ SAMMA GÅNG, JÄMT*. Härav – givetvis - ... idén om *Fmv.* Kunde då inte Freud konstruerat en teori om *medvetandet* som hade mindre dramatiska konsekvenser, undvikit den (nära nog egensinniga ...) dubbelhet som införandet av begreppet *Censor* medför. Eller är det nu så, att *Censorn* faktiskt motsvaras av något empiriskt verifierbart, något faktiskt existerande, och

att vi så måste acceptera att vi s.a.s. har ett "dubbelt medvetande"? Freud skulle ju här svara att denna konstruktion är den enda rätta. Andra finner den inte riktigt rimlig.

Detta är inget, som man kan reda ut logiskt eller filosofiskt. Det har betydelse för dem som iakttar, och dem som beskriver mänskligt beteende. D.v.s. för alla. Icke minst författare av fiktion. Somligt av sådant här kan beläggas empiriskt, - somligt är rena självklarheter.... – då i den meningen att vi svårligen skulle kunna tala om ett medvetande som, såsom medvetande, var medvetet (!) om alla intryck och alla minnen på samma gång. Kierkegaards (1814-1855) beskrivning av *beslutets yrsel* - beslutet kan ju, drastiskt, i förlängningen, beskrivas såsom en slags *akt .... under det Inres fylleslag ...* - (i dennes *Begrebet Angest* (1843)) kan än idag – och trol. för evärdeliga tider - väl illustrera det mysterium som vidlåder infallet .. och beslutet och medvetandet.

S. Kierkegaard:

" Oskuld är ovetenhet. I ovetenheten är Människan inte bestämd som Ande utan själsligt bestämd i omedelbarhet (tillsammans) med sin naturlighet. Anden är drömmande i människan. Denna uppfattning är nästan i överensstämmelse med Bibelns, som, i det att neka människan i oskyldighetens kännedom om skillnaden mellan ont och gott, bryter staven över alla katolskt-förtjänstfulla fantastier. I detta (ovetenhets-)tillstånd är det fred och vila, men det är på sammagång något annat, som inte är ofred och strid; ty det finns ju inget att strida med. Vad är det då ? Intet. Men vilken verkan har Intet ? Det föder ångest. Detta är oskyldighetens (oskuldens) djupa hemlighet, att den samtidigt är ångest. Drömmande projicerar Anden sin egen verklighet, men denna verklighet är Intet, men detta Intet ser oskulden ständigt utanför sig.

Ångest är en den drömmande Andens bestämmelse, och hör som sådan till psykologien. I vakenhet är skillnaden mellan mig själv och mitt Andra (min eviga Ande) satt; i sömnen är denna skillnad suspenderad, drömmande är den skillnaden ett Intet. /.../."

"/...../ Ångest kan man man likna vid yrsel (/ svimmelhed/) . Den människan, vars öga kommer till att skåda ner i ett förskräckligt djup, hon får yrsel. Men vad är orsaken, det är lika mycket hennes öga som avgrunden; ty om hon inte hade stirrat ner. På samma sätt är ångest den frihetens yrsel, som uppkommer i det Anden vill sätta Syntesen, och Friheten skådar ner i sin egen Möjlighet, och då griper tag i Ändligheten för att hålla sig fast. I denna yrsel faller Friheten ihop.(/segner den/) Vidare kan psykologin inte komma, och kommer aldrig att komma. I samma ögonblick är allt förändrat, och i det Friheten åter reser sig upp, så ser den, att den är skyldig. Emellan dessa två ögonblick ligger Språnget, som ingen vetenskap nån sin har förklarat eller kommer att kunna förklara. Den, som blir skyldig i ångest, blir så tvetydigt skyldig som möjligt. Ångest är en kvinnlig vanmakt, (/Afmagt/) i vilken Friheten svimmar av;- psykologiskt talat sker alltid syndafallet i vanmakt. Men ångest är också det allra mest själviska, och ingen konkret yttring av Friheten är så självisk som möjligheten till varje konkretion. Detta är återigen det överväldigande, som bestämmer individens tvetydiga, sympatetiska och antipatetiska förhållande. I ångesten är Möjlighetens själviska oändlighet, som inte frestar som ett val, men snärjande ängslas med sin söta ängslan." (BA, s.151.). §5.(s.135)(B.A.)

De, som på något sätt beskriver en människas tankar och handlingar, tar mer eller mindre "alltid" ställning till problemen kring *Censorn* och infallet. Utan att mer än antyda något av mystiken (sic!) kring *Censorn* och infallet (och den fria viljans problem) kommer varje beskrivning av en människa att erbjuda svårigheter i konstruktion och i receptionsledet för en konfiguration av en mänsklig varelse. Vi återkommer till detta, när vi behandlar Kafkas sätt att "ta sig an" problem av denna sort.

(Det *hysteriska symptomet* - konversionens produkt – är – enligt Freud alltid byggt på glömska, *amnesi*, (av neg. till Gr. *mnemesis* = komma ihåg) eller snarare: en rad av amnesier. (Ibland ett resultat av censur.). Det tycktes vidare som om patienten/analysanden skämdes över den händelse hon alltså glömt, och så till den grad att han eller hon *förträngde* den till glömska. Men i glömskan levde händelsen uppenbarligen vidare, förde ett eget liv, vägrade dö, och förvandlades, konverterades (/ jfr.: konversion /) och kom så fram åter i de olika hysteriska *symptomen*. Begreppet "konversion" kommer i Freuds tänkande från den religiösa sfären; det anspelar på

konvertering, t.ex. från judendom till kristendom. (*Hysteri* är , som alla vet, ett "urgammalt" begrepp, och går tillbaka på Hippokrates teorier. Termen har en lång historia som vi inte går in på här ... Ofta är hysteri kopplat till förekomsten av ångest. (Begr. Ångest: Gr. *Angoris* urpr. Från en ordstam i *Sanskrit* : "Angh" = trång.). Förklaringen av/till ångesten upptog mycket av Freuds tankemöda i samband med hans möten med patienter.)

Varje människa "är" – i någon väsentlig mening - sin historia. Vi finner hos Freud ofta en syn på ett "urtillstånd" hos människa, individ och språk som går tillbaka på den ovan skisserade idealiserande romantiska syn på urtillståndet som konfliktfritt, - en syn som - med rätta kritiserats av É. Benveniste . Jfr. J. Swedenmark i : Émile Benvenistes . *Människan i språket*, s.162.)). Spekulationer om urtillståndet finns här och där hos Freud, men har ju nästan alltid en symbolisk betydelse, inte vetenskaplig, som i *Totem och tabu*. Man kan jämföra med andra ursprungstillståndsfilosofier, som mer pretentiöst under denna tid spekulerade. Tidigare hade ju t.ex. Herder gjort detta t.ex. i sin avhandling om språkets ursprung.

Vi ser i alla tänkbare uppfattningar om vad en människa är (det finns en uppsjö) flera uppfattningar som krockar med Sartres krav på att undvika *Önd Tro*. Och detta känner vi ju alla till. Vanligen har man , vare sig man vet om det eller ej, naturligtvis en blandning av flera av dessa synsätt: utan att veta om det har vi alla ett *dynamiskt* synsätt. Denna dynamism är egentligen självklar och behöver inte doceras. Begreppet "dynamik" kan ju heller i humanvetenskaperna aldrig tillfredställande inringas på samma sätt som inom naturvetenskapen, i mekaniken, där dynamik (Gr. *dynamos*) är en exakt vetenskap. Alla människor är ju dynamiska.

Självreflexion kan ju användas vid nästan dessa antropologier. Men resultatet av spekulatören kring självreflexion är ju mycket avhängigt av den definition av "människa" man använder. Om Kierkegaard t.ex. tvekar mellan 3. och 4. så kan ju resultatet i vissa resonemang, bara av den orsaken , bli en dubbelhet. Och detta - dubbelhet i definition och funktion - har han också anklagats för. (jfr. K.E. Lögstrup (i : *Opgjør med Kierkegaard* (1968) , resp. L. Koskinen. (*Tid och Evighet hos S.K.* , 1980. (diss.)) . Och till slut: Vissa filosofer söker att undvika den filosofiska förvirringen , genom att hålla sig till resonemang grundade i punkt 7. mer psykologiskt orienterat konsekvent i termer av självbild och självbildsförändringar (såsom Eva Marks *Självbilder och jagkonstitution*. ([diss. 1981]) .

Vad gäller synen på människan som dynamisk, så kan man här tänka på att det alltid varit svårt att tänka sig en person, eller vilken medveten varelse som helst - t.o.m. en gud - , som är en *person* utan att vara det i förhållande till någon annan. Detta kan man spåra i tolkningar av Bibeln, och bl.a. Augustinus och via Luther, och via tysk romantisk panteism (Schelling o.a.) och Hegels tänkande, där det alltid (!) är fråga om en dialog mellan en högre varelse och dennes undersåtar, eller av Gud, ("Du är tusen gånger viktigare för Gud, än vad han är för dig." (Mäster Eckehart, *Pred. om Lukas*, 2.42.) eller det *Absolutas*, eller *Andens*, framväxande genom en dialog mellan den större *Absoluta* (konstant varande) enheten och de tillfälliga medvetandena dessa som väcks allt mer till liv och deltar i en växelverkan, och i växelverkan fullbordar *Anden*, jfr. Hegel. (1807). Så kan man - i denna tradition - se Freuds dynamik såsom ett sådant spel mellan det *Medvetna* och det *Omedvetna*

Psykoanalysen kan lära känna det *Omedvetna*. I motsats till för romantikerna , så är Freuds *Omedvetna* något, som kan vetas såsom något på den betecknade nivån homogent med talets sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. (Åtminstone i samma grad som de yttre , fysiska objekten.) Men när olika material från det *Omv.* når det *Fmv.* kallar Freud det för olika "derivat", som tillhör det *Fmv.* men deras "ursprung bestämmer deras öde." (Freud, *Det omedvetna*, s.191.). Mer modern psykoanalys menar ju att det *Omedvetna* inte är någon ort, någon "plats", eller något ständigt verkande, att man inte har ett *Omedvetet* hela tiden, men att vissa företeelser då och då kan sägas vara omedvetna och /eller härröra ur något som - just då - inte är .....medvetet. (t.ex. en traumatisk upplevelse, minnet av.) . Vi kan alltså inte säga - idag - att vi tror , att vi ständigt har en

instans, som kallas "Omedvetet", och som på något, med reflexion och vilja "samtidigt", sätt styr vad vi gör, eller hindrar oss från handling. D.ä.: reflexion och vilja kommer då och då i konflikt med *det Omedvetna*, som tycks överordnat.

Man kan nå fram till en intersubjektiv relativitet genom ett synsätt, som är sådant, att de fakta, som genom analysen av analysanden tillskrivs *det Omedvetna* hos en person/ (=denna person), också är *meningsfulla* för en annan person.

Paul Siwek postulerar – i polemiskt syfte – i en föreläsning 1953 i Amsterdam (i: *Le probleme de l'inconscient*) ett ytterligare *Medvetet*, - ett som ingen av oss känner till, i anslutning till att han formulerar det vanliga antagandet, som alltid ställer till det för psykoanalysen, nämligen det att *det Omedvetna* eg. är ... ett perfekt medvetande. (Likt ett *Master Mind*). Påståendet att *det Omedvetna* inte tänker, - en avgörande misstankens *metatanke* - det var ju något som Jean-Paul Sartre – i klassisk cartesiansk anda ifrågasatt. – Problemets kärna - kärnan i den första topikens modell - ligger ju i vad *Censorn* egentligen "är", ty det är gåtfullt, om nu icke denna funktion skulle i viss mån, enl. teorin, ha en självständighet, som påminner om ett vägande medvetande (!), ett reflekterande - en idé som ju slår en som absurd. Vi kan – i förstone – gå med på att *det Omedvetna* inte tänker. Det tänker inte "som vi". Men att det kan lösa problem och producera en hel del, det är var och en medveten om.

Central för psykoanalysen, och en del av dess ingång, var ju från början, drömmen. Freuds krassa - men oerhört slagkraftiga, öppningstes i sin *Drömydning* (1900) var ju denna: att drömmar går att tolka. ----- "Titeln på detta arbete ger en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas." (*Drömydning*, s. 7.). Att detta hävdats sedan Davids dagar i Egypten, (.... vi antar att denne existerat ... *Bibeln* är ju en historisk urkund.) och ännu tidigare, det får man väl bortse ifrån. Ty här pretenderas det på att lägga fram: 1.) solida bevis för tesen, samt: 2.) en förklaring. Att det nu – enl. F. - inte går att tolka alla drömmar, det har dock visat sig/skall dock visa sig. Detta huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka *vad drömmen är*, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man, genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga *symbolik*, kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia, och i kraft av den grundläggande psykiska energin – *libidon* – Freuds teori är en *dynamisk teori* med den *psykiska energin* i centrum. *Libido* = sexualitetens dynamiska manifestation. (Vol. XV.s.153.). SF. använde termen *Libido* i denna betydelse redan 1894 i ett brev till kollegan och den för honom så nödvändige brevvännen, W. Fliess.. Den dynamiska teorin innebar, att man genom en terapi skulle nå en frigörelse av den psykiska energin, *Libidon*, som hos patienterna ofta var låst / kanaliserad in / i olika symptom eller *trauman*, olika handikapp. Frigörelse innebär här icke vägen till fullständig lycka och absolut mening el. dyl., men avlägsnande av livslånga icke fullföljda möjligheter. Freuds arbeten är ingen mirakelfilosofi, som är ämnad att avslöja "meningen med livet". Den är heller ingen myt att begagna hur som helst. Den är en metod. -- Han konstaterade att den psykiska störningen - ofta i början benämnd *hysteri* - var ett resultat av *bortträngning* (*Traumverschiebung*), att dess struktur - uti drömmen - präglades av *förtätning*. (jfr. det ganska krångliga avsnittet om psykiska energier och bortträngning i *Drömydning*, s.161.) . - I *drömmen* finns alltså inte en *förskjutning* i sig, - förskjutningen finns i psyket som helhet och är ifrån *det Medvetna* till *det Omedvetna*. Drömmen är, för den vakne, porten till *det Omedvetna*. Freud översätter gärna en bild till ord och ett ord till ett annat ord. Det utbildades netop ett inte så litet lexikon i Freuds huvud .... Många har - märkligt nog !- betraktat hans metod som *hermeneutiskt* (tolkningsmässigt) exemplarisk. Andra inte. Freud är fristående från den *kabbalistiska* drömmuppfattningen, - som han, bl.a. genom sina tidiga skolstudier var medveten om, (jfr. Wain.) där drömmar generellt indelas i två slag: *varnings-* och *löftesdrömmar*. jfr. E. Bishoff., *Über elemente der Kabbalah*, (1920), och *GT.* (historien om *Josef m.m.*), samt Homeros, som skiljer på sanna drömmar, och drömmar som söker föra oss vilse, eller dölja, (kallade *elephairontai*, eftersom de förmodas komma till oss genom bedrägliga portar av dyrt elfenben (*elephas*))... Faran för övertolkning var onekligen stor - och är det inom psykoanalysen än idag; jfr. Freuds berömda (reträtt-) yttrande: "Ibland är en cigarr bara en cigarr." (Beträffande det hermeneutiska, så är ju det i tolkningsavseende mycket mer föränderligt, än det sätt på vilket Freud tolkar. Freud använder inte

"den hermeneutiska cirkeln" i symboltolkningen.). Man kan ibland tycka, om man läst igenom alla Freuds fallbeskrivningar, och åtskilligt av det, som är drömtolkning i övriga böcker, att man kommit in i en maskin tillverkad av den legendariske Ramon Lull, den spanske excentriske encyklopedisten, logikern m.m., - en maskin, som kan leverera svar på all (i hela världen förkommande) instoppad information .... . Att Freud hade en betydligt mer gedigen insikt i judendomen med dess uttolkningar av *Toran*, än han själv ville låta påskina, är dock i efterhand tydligt. Referenser till *Toran* är i hans brev häpnadsväckande många. Han försvarar *Analogin* med att den visserligen inte avslöjar något men att man, i bruket av den, "känner sig mer hemma"..... (jfr. Ezra Pounds sunda iakttagelse: " Analogier bevisar ingenting.".)

Två saker bör kanske framför allt betonas här :

- 1.) Det i Freuds resonemang, som var nytt , var ju det övertygande sätt han kunde likställa "dröm" med "symptom" (via tolkning.) på. Här finns förmodligen upprinnelsen till *paradigmskiftet*. Sedan följde mycket automatiskt. (Enl. definitionen för sådana skiften.jfr. Kuhn.) . Delvis fylldes gamla begreppen med nytt innehåll. (Detta faktum kom ibland att skymma sikten.). Freud var onekligen ett snille i att se samband. (Även där inga fanns.).
- 2.) Freud kunde också , i och med sin egen *praxis* , göra en del av sina egna nya begrepp helt levande genom fallbeskrivningarna. Man såg bakom det beskrivande en agent, ett subjekt och ett objekt. Sedan är det nödvändigt att betona, att det är en *logocentrisk teori*, att denna teori är uppbyggd till stor del kring *ord* och deras mening. Det utomordentliga och nya med fallbeskrivningarna är ju att det i en spännande form åskådliggjorde ett förhållande mellan analytiker och analysand, och hur detta förhållande förändrades i och med att en, eller flera, gåtor av symbolisk natur löstes av de båda inblandade i samspel. Det lyckade fallet styrkte så tolkningsteorin i dess båda avseenden, tolkningen som upplösande av rebusen, upplösandet av rebusens identitet med upplösandet av den lösning , trauma el. dyl. , som framkallade symtomet.

Freud inleder också DT (*Drömydning, Traumdeutung.*) med att förklara att hans metod (en del av... *praxis*) är något mitt emellan att översätta enskilda symboler och att översätta en helhetsmening som patienten (analysanden) uppfattar med en gång. Han menar också att samma dröminnehåll kan ha olika innebörd för olika personer.

"Det upptäcktes en dag att de patologiska symptomen hos vissa neurotiska patienter har en mening. På denna upptäckt byggdes den psykoanalytiska behandlingsmetoden. Det hände under tiden man behandlade dessa patienter, att de, i stället för att visa symptom, berättade sina drömmar. En misstanke uppstod då, att också drömmar hade mening."

(Freud, *Om den psykoanalytiska rörelsen*, 1923.).

Vid författandet av *Drömydning* hade hos Freud denna "misstanke" växt till övertygelse. Och man kan här se det neurotiska symptomet som en slags " sanning". Freud kan inte i alla lägen "bevisa" , att drömmen är en önskeuppfyllelse, så t.ex. i ångestdrömmen. Drömarbetet, förvrängning , symbolisering o. annat, är enl. F. nödvändigt, eftersom drömmen är en undertryckt önskan. (*F.W.* XV.166, 167.). Detta är dock ett cirkelresonemang, menar Wollheim. I en annan passage menar Freud, att "kärnan i hans teori", ligger i utdestillerandet av censorskapets drömförvrängning. Detta uttalande är dunkelt och "får tolkas välvilligt" enl. Wollheim . Denne tar också upp ämnet *Symbolism*, där Freud i originalupplagan av *Drömydning* är sparsam med teoretiserande, men i senare upplagor mer upplysande. Freud finner vissa "invarianter", vissa "stadiga symboler" såsom : föräldrar som kungar och drottningar; torn och pinnar såsom representerande erigerade penisar o.s.v., och W. hävdar, att en sådan symbolism måste hänföras till drömarbetet . Freud hävdade, att i det fall vi nu finner drömsymbolismen plausibel, så pekar den i sin tur på en mer grundläggande förmåga hos vårt psyke /att symbolisera/ än /i/ drömmens fenomen. Symbolerna är ett slag "primärt" språk, och Freud

skriver om detta i ett tidigt brev till Fliess 1907, och talar om en "psykomytologik". Wollheim menar att Freud i sin massiva symboltolkning i drömtolkningen var influerad av en elev, W. Stekel, som ju i sin tur senare skulle gå egna vägar. Denne skrev bl.a. ett "drömllexikon", och menade alltså, att man kunde översätta drömsymboler direkt o generellt, ngt som då kritiserades av Freud, jfr. K. Burke. (Stekel skrev även senare en uppsats om Kafkas *Förvandlingen*). I begreppen "invariant" och "primärt språk" döljer sig spår från en lamarckistisk syn. D.v.s. att förvärvade egenskaper ärvs. I psykoanalysens fall: symboler (och symbolers mening) ärvs. Freud hade, vad vi kan se, en enastående personlig förmåga att tolka, att se symboler, att se något som något annat; att se betydelser i föremål och handlingar, (t.ex. "totem och tabu") att på ett mycket komplext sätt skapa ett samband med en räkka av symboler/symboliker.

Freud menade att alla drömmar är önskedrömmar. Detta påstående syns de flesta människor absurt. Många uppställde invändningar (med ex. traumatiska skräckdrömmar) men F. gav aldrig med sig. Genom drömmen når vi bl.a. hysterins (konversionens = symptomets) rötter. Drömmar har meddelanden. De måste dock vara tillräckligt maskerade för att s.a.s. lura *Censorn*. (*Censorn* måste vi ha för att undvika för bryska sanningar.). I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "*Detets*" bortträngda krafter (i andra topiken) och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängnings- mekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå *Censorn*, och vi vaknar. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas "språk" är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskingarna, vilken tillåter oss, att ostörda fortsatta att sova. Denna föreställning är av vikt, när det gäller Freuds symbolikbegrepp.

Han tror att symbolens huvudfunktion är att maskera och - i detta - förvränga den underliggande önskingen. Symbolspråket fattas som en hemlig (av *det Omedv.* listigt formad) kod, drömtolkningen såsom dechiffreringsarbetet. Hos Lacan ser vi senare åter belägg för att psykoanalytikern ser drömtolkning såsom närmast lösandet av en rebus, eller genomförandet av en dechiffrering.

Freuds huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka *vad drömmen är*, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man, genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga *symbolik*, kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia, och i kraft av den grundläggande psykiska energin - *libidon* - Freuds teori är en *dynamisk teori* med den *psykiska energin* i centrum. *Libido* = sexualitetens dynamiska manifestation. (*Vol. XV.s.153.*). SF använde termen *Libido* i denna betydelse redan 1894 i ett brev till W. Fliess.. Den dynamiska teorin innebar, att man genom en terapi skulle nå en frigörelse av den psykiska energin, *Libidon*, som hos patienterna ofta var låst / kanaliserad in / i olika symptom eller *trauman*, olika handikapp. Frigörelse innebär här icke vägen till fullständig lycka och absolut mening el. dyl., men avlägsnande av livslånga icke fullföljda möjligheter. Freuds arbeten är ingen mirakelfilosofi, som är ämnad att avslöja "meningen med livet". Den är heller ingen myt att begagna hur som helst. Den är en metod. ---- Han konstaterade att den psykiska störningen - ofta i början benämnd *hysteri* - var ett resultat av *bortträngning* (*Traumverschiebung*), att dess struktur - uti drömmen - präglades av *förtätning*.(jfr. det ganska krångliga avsnittet om psykiska energier och bortträngning i *Drömydning*, s.161.) . - I drömmen finns alltså inte en *förskjutning* i sig, - förskjutningen finns i psyket som helhet och är ifrån det *Medvetna* till det *Omedvetna*. Drömmen är, för den vakne, porten till det *Omedvetna*.

Freud polemiserar, enligt Sjögren, i *Drömydning* mot sig själv (sic!) : I denna polemik blir det speciellt viktigt för Freud att peka på skillnaden mellan å ena sidan den latent drömmen eller med andra ord, den *omedvetna drömtanken*, å andra sidan den manifesta drömmen, det vill säga den slutprodukt vi minns och vanligtvis refererar till som "drömmen". ---- (Sjögren menar alltså förmodligen att Freud i *DT* söker föregripa kritik på detta sätt.). Den *manifesta* drömmen har nu - enl. F. - sin form utifrån/genom "drömarbetet". Via dess tre förvandlingsformer: *förtätning*, (/ *Verdichtung* /) *förskjutning* (/ *Verschiebung* /) och *symbolisering* (/ *Symbolisieren* /) förvandlas drömtanken, den latent drömmen, (.. den ogripbara, alltså ...KG.) till den manifesta, den mestadels

gåtfulla, (!) förbryllande slutprodukten. (Här kommer då psykoanalytikern in.)(Det intressanta är ju här att den presenteras som en gåta, av drömmen. Här ligger ju nästan ett lekmoment: " Kom och ta mig om du kan !". Denna gåta syns ju i sig själv såsom en spännande evolutionär gåta, en gåta i evolutionen.)

Den *latenta drömtanken* (som skulle kunna kallas den "egentliga" drömmen, som vi drömmer, på "plats" ...) kan vi bara nå genom tolkningsarbetet. Genom det löser vi upp (drömarbetets) förtätningar, sätter det förskjutna på plats, ser bakom symbolerna. Den *latenta drömtanken* visar sig då vara begripligt (logiskt?) fenomen, produkten av en *önskan*: "Det är inte mitt fel att Irma inte blir bättre." . Det är påtagligt att Freud värderar den "återfunna" latent tanken högt; han talar om den som en högvärdig produkt av vårt intellekt. Lika nedvärderande förhåller han sig , enl. Sjögren, till *den manifesta drömmen* : den är ingalunda produkten av en kreativ kraft, utan blott och bart ett försök att lura censuren (*Censorn*). Därmed kommer vi fram till en annan punkt där Freuds drömlära, i sin snävaste form, blivit hårt kritiserad. Den teoretiska tanken, att *den manifesta drömmen* , den "återberättade drömmen", den formulerade, ihågkomna, inte skulle ha något värde i sig , kolliderar nämligen påtagligt med de praktiska erfarenheterna från psykoanalytiskt arbete, där *den manifesta drömmen* i sig " är ett värdefullt bidrag till förståelsen av analysandens inre värld." (Ib.s. 78). Sjögren är ju själv arbetande psykoanalytiker. Vad han här understryker, och som kan understrykas än mer, är ju det entydiga faktum, att det rör sig om ett budskap som döljer sig och därmed vill uppenbaras, att den manifesta drömmen är till för att avklädas, tolkas. Alltid - alltid , enligt formeln - uppmaningen "Kom och ta mig, om du kan!". Drömmen lockar, - som den åtrådda åtrående lockar älskaren. Är då nästan inte drömmen den som älskar oss mest ?

Freud är emellertid klar över , att det är *drömmaren själv*, som är kapabel att tyda drömmen, vilket är hans/hennes (drömmarens) unika kunskap om sin egen historia genom fritt associerande inom denna. (Historien?). På detta sätt är den alerta personen i stånd att finna det *latenta* innehållet, som, enligt teorin, skall ses som "meningen" med drömmen, drömmens mening, utsållat ur det *manifesta*. Testen på om det är den sanna meningen eller ej , är , huruvida patienten/tolkaren blir fri från sina livshämmande symptom (eller likn.) eller inte, och således blir en friskare människa, blir av med ett neurotiskt symptom, eller att patienten känner att den eller den attityden gentemot den eller den personen är adekvat eller inte, något patienten inte varit klar över tidigare.

En klarsynt och viktig kritik av Freud har framförts av den svenske filosofiprofessorn S. Carlshamre i en artikel om Lacans användning av begreppen *metafor* resp. *metonymi*:

"När Lacan skall sammanfatta språkteorins betydelse för psykoanalysen så säger han att "symptomet är en metafor, och begäret är en metonymi". Låt oss illustrera vad detta kan betyda med hjälp av ett exempel som Lacan hämtar från Freud. Denne berättar på ett ställe om kvinnan som, efter att ha försökt alla andra medicinska utvägar, kommer till honom för att få hjälp mot sina smärtor i korsryggen. För att göra en lång historia kort, så enar sig Freud och kvinnan till slut om förklaringen att hon "bär sitt kors", sonar en skuld med hjälp av sin smärta. Det intressanta för oss är att hon, om Freud har rätt, har ont just i korsryggen därför att den heter "korsrygg". Förbindelsen mellan symptomet och dess "orsak" är inte kausal, utan semiologisk och förmedlad av (i det här fallet) det tyska språket. Det är detta Lacan menar när han säger att "symptomet är en metafor" - ännu mera träffande vore väl att kalla det en rebus.

Att "begäret är en metonymi" illustreras av ett annat drag i samma anekdot. Det som leder analytikern på spåret efter den metaforiska innebörden är att smärtan är "felplacerad" - det finns "egentligen" ingen orsak till att hon skulle ha ont i korsryggen. Men smärtan är en representant för den emotionella laddning som ursprungligen förbands med den nu endast metaforiskt uppfattade skulden. Den emotionella laddningen, "begäret", förskjutes utefter den metaforiska kedjan - det är denna förskjutning, tror jag, som Lacan syftar på när han säger att begäret är en metonymi. Båda sidorna av slagordet kan sammanfattas så här: det manifesta objektet för analysandens begär är en

symbol för det latent objektet, och förmedlingen mellan de två går via tropologiska mekanismer som delvis verkar på det rena rebusplanet.”

(<http://www.philosophy.su.se/kurser/Fakultetskurs/fktexter/semiologi.html>)

Drömtolkningen växer ju fram parallellt med *associationsmetoden*, att patienten genom fritt associerande mer o. mer närmar sig det dolda, det förträngda, (traumat eller vad det nu kan vara), o. denna metod vilar på antagandet , att människan vet något om sig själv, utan att hon vet om det. Bara i detta ligger en djup ironi. Som kan vara sann. Denna ironi i teorin skulle kunna ha tilltalat Franz Kafka, ha ... talat till honom , som ur hans eget inre..... Kanske... För Sartre - å andra sidan - är det , - om vi tänker på det *Omedvetna* som en mer "automatisk funktion" / en "odlad funktion" - , en otänkbar situation, att vi inom oss skulle ha ett sådant/en sådan. I *Egots transcendens* hävdar Sartre att *Jaget* och *Själv* (*Le soi*) är samma sak. (!) Sartre är vid den efterföljande utfrågningen upprörd över den besinningslösa metaforik, som utvecklats runt begreppet "*Omedvetet*" och menar dessutom att det hela konceptet med ett *Omedvetet* är ologiskt, sett från en cartesiansk grundhållning, och menar att det räcker att tala om sanning och falskhet. Att istället för *Omedvetet* tala om en "medvetandets lögn" , om "Ond tro" ("*Mauvaise foi*") - det är sartreanskt. Åtminstone är det typiskt för den tidige Sartre. Med "ond tro" menar ju Sartre förhållandet när människan ser sig som *objekt* för olika krafter, som hon anser sig inte kunna påverka. Sartre menade, att människor tar sin tillflykt till begreppet *det Omedvetna*, till Freuds modell, (till psykoanalysen...) för att undslippa det alltför vanliga beteendet som Sartre benämner "Ond Tro". För att kunna ljuga är det nödvändigt att känna sanningen, fortsätter Sartre. Sartre ansåg också, att det var en remarkabel sak , hur en person, en mänsklig varelse, på samma gång kan vara *Ego* och *Id*. Jag har ett *Id*, men... endast via en psykoanalytiker. (!!). Sartres resonemang rörande psykoanalysens begrepp och hans egen syn på medvetande och *Ond tro* löper så här:

"Psykoanalysen har inte givit oss något, efter som för att komma förbi den Onda Tron har den etablerat mellan det Medvetna och Det Omedvetna ett autonomt medvetande om Ond Tro. Försöket att skapa en dualitet, eller till och med triplicitet (Jag, Överjag, (Jaget uttryckande sig själv genom Censorn) har resulterat i en blott verbal terminologi. Essensen i idén (den reflexiva) , att dölja något för sig själv , implicerar en enhet i en och samma psykiska mekanism och således ett dubbelt i enhetens hjärta. /..../. " ; "/ psykoanalysen / tenderar att försöka å ena sidan fasthålla o. lokalisera det som skall döljas, och å andra sidan att undertrycka det och dölja det ... Var och en av dessa aktiviteters aspekter är ett komplement till den andra; detta betyder : den implicerar den andra i sitt Vara. Genom att separera Medvetandet från det Omedvetna genom Censorn, så har psykoanalysen inte lyckats att sära på aktens två faser, eftersom Libidon är blind *Conatus* (lat. = drift. ty.: Trieb) (/ jfr. begreppet "Instinkt", som Freud åtskiljer från "drift".... och sällan brukar. / KG.) (hän) mot medvetet uttryck, och eftersom det medvetna fenomenet är ett passivt, konstruerat (falskt fabricerat) resultat. Psykoanalysen har enbart lokaliserat denna dubbla aktivitet hos Censorn som består i attraktion och repulsion." (*Being and Nothingness*, s.53.)

Sartre skriver om Freuds syn på Människan, att distinktionen mellan *Ego* och *Id* delar psyket i två delar.. / jfr. ovan /. För att föra samman de två krävs .... en psykoanalytiker. Jag är endast en enskild (autonom) genom *en Annan*. Ett ytterligare problem är: Är det *Jag* som är motståndet, eller är det *Egot*? *Censorn* antas också att ha förmågan till bedömning och förnuft,- ....som vi varit inne på ovan själva - ty *Censorn* släpper endast igenom vad denne *anser (!)* för gott att släppas igenom. (*Censorn* är inte förklarad, menar ju S..). Psykoanalysen " tillåter mig att förstå hur det är möjligt för mig att ljugas för utan att jag ljugar för mig själv, eftersom den placerar mig i samma relation till mig själv som den Andre befinner sig i, i förhållande till mig: "Den skapar sålunda en dualitet mellan lögnaren och lögnens offer i denna emellan *Ego* och *Id* ". Är detta en tillfredsställande förklaring, frågar Sartre. Freud anklagas likaså av Sartre i *L'Être et le Néant* för att vara - i dubbel måtto - determinist. För att besvara frågan:" Varför agerar X på detta sätt?" svarar Freud i enlighet med en vertikal axel, nämligen så : handlingen är alltid sprungen ur en underliggande symbolism. På frågan angående symbolismens mening, så svarar Freud så : för att besvara den frågan, så måste man se tillbaka på den aktuella personens liv, denna persons historia, för att nu kunna slå fast några fakta. (Således

använder han både *vertikal* och *horisontell* determinism. Freud har ibland anklagats för att använda både en persons förflutna, närvarande och framtid, *samtidigt*, i sina resonemang kring personen.).

En del Freuds senare skrifter kallas av honom "metapsykologi", där han försöker klargöra grunden för sin teori. (Termen i analogi med begreppet *Metafysik*). Skälet till att Freud skapade en "metapsykologi" (en missvisande term, då en metapsykologi eg. "begreppskorrekt" skulle ägna sig åt att *granska begrepp* och relationer mellan begrepp inom den aktuella psykologi det är fråga om, samt dess *relation* till närliggande vetenskaper och vetenskap över huvud.) var ju den att kunna ge en totalbild av Människan, ur en mer filosofisk synvinkel, samt att däri kunna ordna grundläggande begrepp – som tidigt kommit in i psykoanalysen - som begär, drift och etablera en serie "lagar" – samband - för "den mentala apparaten" ur dynamiskt, topografiskt och driftekonomiskt perspektiv. I metapsykologin ingår *lustprincipen*, *realitetsprincipen*, (grundläggande) hypoteser som om *förträngning*, och skulle ge en bild av psyket som en sammanhängande fungerande helhet, en bild av generell giltighet. Till de metapsykologiska verken – innehållande den andra topiken - bör man se bl.a. *Skiss till en psykologi*, (1895), *Bortom lustprincipen* (1920), *Jaget och detet* (1923). *Abriss der psychoanalyse* (1938) och den oavslutade *Till förberedelsen för en metapsykologi*. Den "andra topiken", ett sen uppförande, som Kafka inte kände till, överlappar inte den första. Vidareutvecklingen sker med den psykiska apparaten uppdelad i Jag (*ego*), överjag och Det (*id*). I sin tur menar somliga att Freud ännu en gång reviderade sin syn – topografi / topologi /- på – i relation till medvetandet så pass, ungefär 1937, så att man därifrån, i och med teorin om jagsplittring (/ *Ichspaltung* /) kan tala om ännu en metapsykologi. (En tredje topik.). Under vårt sekel vägrar många att ge metapsykologin (och Freuds verk i sin helhet) statusen av vetenskaplig teori. Den har kallats "pseudovetenskap", och man har ansett att Freud i sin fantasifullhet, beträffande den eg. psykoanalysen ..... "av misstag tog en spegel för ett fönster"....

Den första topografiska modellen är till för att dechiffrera, den är instrumentet: metod och doktrin är oseparatorbara. Det som bestäms och som nås kunskap om, är inte instinkter i sig, men representationerna av dessa. Psykoanalysen kan lära känna *det Omedvetna*. I motsats till hur det är hos romantikerna, så är Freuds *Omedvetna* något, som kan vetas, *så att de inre objekten (via den manifesta drömmen, och refereandet av den) kan anses som vetbara*. Anklagelserna har haglat över psykoanalysen, för dess ovetenskaplighet, bristande empiriskt underlag, för oärlighet och förvrängt källmaterial. (Jfr. kritiker såsom t.ex. Marc Wogau, Robinson, Grünbaum, Popper, Webster och Wittgenstein.). Man kan dock även tänka på vad den svenske sociologen J. Asplund skriver: "Man kan förundras över att proportionerna inte är omvända, varför kritiken av Freud inte hänvisas till de inledande kommentarerna eller till fotnoter, men hans snille får utgöra det egentliga ämnet," (Asplund, s. 95.). Här kan man också tänka på Lars Gustavssons anmärkning i en essä, om att psykoanalysen faktiskt är ett sätt att kunna nå en annan människa, "den förkunnar den mänskliga kommunikationens möjlighet även när vi döljer oss själva för oss själva." (*FoMF*.s.27.).

Kaj Genell 2016.

Copyright Kaj Genell 2016.